

מעדני כהן

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

גליון 9

פרשת נח תש"פ

בענין נשיאת כפים בלילה ובבין השמשות ובתפילת נעילה ובענין אי מהני לזר המברך ברכת כהנים את ישראל לברך בישיבה

יבואר מש"כ הרמ"א שהמנהג שלא לישא כפים בתפילת נעילה

כתב השו"ע (סי' תרכ"ג ס"ה) 'נושאין כפים בנעילה', וברמ"א כתב שם 'והמנהג במדינות אלו שלא לישא כפיו'.

והנה מש"כ השו"ע דנושאין כפים בנעילה הוא מדברי המשנה (תענית דף כ"ו:) דתנן התם בג' פעמים בשנה הכהנים נושאין את כפיהם ד' פעמים ביום בשחרית במוסף במנחה ובנעילה שיערים, בתענית ובמעמדות וביום הכפורים, ומבואר שיש נשיאת כפים בנעילה, ובביאור טעם הרמ"א שכתב דהמנהג שלא לישא את כפים בנעילה, כתב המשנ"ב שם בשם הב"ח והאליה רבה ז"ל מפני שכמה פעמים נמשך סיום התפלה עד הלילה לפיכך נהגו שלא לישא כפים בשום פעם, עכ"ל, ומבואר דהא מיהא פשיטא להו שאין נשיאת כפים בלילה, ומהאי טעמא נהגו שאין נושאין כפים בנעילה ואפי' ביום, שלא יבואו לישא כפים בלילה.

אמנם השו"ע כתב שם (ס"ב) שמקצרים בנעילה כדי להספיק לגמור קודם שקיעת החמה, והיינו טעמא דס"ל דעיקר זמן נעילה אינו אלא ביום ולכן צריך לסיים נעילה קודם השקיעה, ולהכי לשיטת השו"ע שפיר אפשר לישא כפים בנעילה, אבל להרמ"א שהמנהג שמאחרים להתפלל נעילה בלילה לכן נהגו שאין נושאין כפים בנעילה אפי' אם הוא עדיין יום.

אמנם בשע"צ (שם סק"ד) כתב בשם הגר"א טעם אחר אמאי אין נושאין כפים בנעילה, שהרי כתב הרמ"א (סי' קכ"ח סמ"ד) בזה"ל 'נהגו בכל מדינות אלו שאין נושאים כפים אלא ביום טוב משום שאז שרויים בשמחת יום טוב וטוב לב הוא יברך מה שאין כן בשאר ימים, אפילו בשבתות השנה שטרודים בהרהורים על מחייתם ועל ביטול מלאכתם, ואפילו ביום טוב אין נושאין כפים אלא בתפלת מוסף שיוצאים אז מבית הכנסת וישמחו בשמחת יום טוב', ובסו"ד כתב 'ויום הכפורים נושאים בו כפים כמו ביום טוב ויש מקומות שנושאים בו כפים בנעילה ויש מקומות אפילו בשחרית', עכ"ל, ומהאי טעמא כתב הרמ"א שנהגו שלא לישא כפים בנעילה.

ובאמת צ"ב מ"ט הביא המשנ"ב את טעם הגר"א רק בשע"צ ולא בתוך דברי המשנ"ב עצמו שמשמע שאינו סובר כן, ועוד שמדברי הרמ"א גופא משמע כן שהרי הביא בספרו דרכי משה את מש"כ המהרי"ל שהמנהג שגם אם האריכו בנעילה עד שחשיכה נושאין כפיהם בלילה, והמהרי"ל הקשה דנשיאת כפים הוקש לשירות הכהנים במקדש שנאמר לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו ואין שירות בלילה, וא"כ איך נהגו לשאת כפים בלילה, וכתב המהרי"ל דכיון שהקטר חלבים ואברים כל הלילה א"כ מצינו שירות במקדש אפי' בלילה ושפיר מצינו לעשות ג"כ נשיאת כפים בלילה, ואחר שהביא דברי מהרי"ל כ' דהמנהג שלא לישא

¹ ולדבריו יש לעיין מהו השמחה ביו"כ שהרי אין אכילה ושתיה, ואפשר דהשמחה של כפרת העוונות היא השמחה, ולכן נהגו לישא כפים, ולכא' מהאי טעמא נהגו בקצת מקומות שנושאין כפים ביו"כ גם בשחרית משא"כ בשאר יו"ט, ולפ"ז ה"ה בנעילה, אבל המנהג הפשוט שכתב הרמ"א שאין נושאין כפים בחוץ לארץ אלא במוסף של יום הכפורים והו' טעמו של הרמ"א שכתב והמנהג במדינות אלו שלא לישא כפיו בנעילה.

כפים בנעילה, ולכא' אחר שישב את המנהג לישא כפים בלילה א"כ מסתברא דהטעם שאין נושאין כפים בנעילה אינו מצד חשש שמא ישאו בלילה, אלא לכא' הטעם כדברי הגר"א דבלאה"כ אין נושאין כפים בנעילה כמו שאין נושאין כפים בשחרית, וצ"ע.

יבואר טעם הדבר דאין נשיאת כפים בלילה משום דהוקש לשירות

והנה עיקר הדין שאין נשיאת כפים בלילה לא הוזכר ברמב"ם ובשו"ע, והמקור לזה הוא מדברי הרא"ש בפרק יוה"כ (סי' כ') דהרא"ש איירי לענין זמן תפילת נעילה להלכה אי זמנה ביום או בלילה שנחלקו בזה רב וריו"ח, ונקט מכמה טעמים דאין הלכה כרב דזמנה בלילה אלא ביום דוקא, והביא ראיה לזה מדאמרין בירושלמי פ' בתרא דתענית דמתניתין מסייע ליה לריו"ח, ומייתי שם את המשנה שבשלושה פעמים בשנה הכהנים נושאין את כפיהם ד' פעמים ביום בשחרית במוסף במנחה ובנעילה שיערים², וכתב הרא"ש לבאר את ראית הירושלמי דאי הלכה כרב ותפילת נעילה זמנה בלילה כיצד היו נושאין כפים בנעילה בלילה והרי נשיאת כפים הוקשה לשירות ואין שירות בלילה, ומכאן הוכיח הירושלמי דתפילת נעילה היו מתפללין ביום ולא בלילה וללכ"י נושאין כפים בנעילה, ומבואר מדברי הרא"ש בביאור דברי הירושלמי דאין נשיאת כפים בלילה דהוקש לשירות.

יבואר שבירושלמי אמרין להדיא דאין נשיאת כפים בלילה

והנה ברא"ש שם איירי לענין זמן תפילת נעילה, ולזה הביא ראיה מדברי הירושלמי הנ"ל, אבל באמת לענין עצם הדין דאין נשיאת כפים בלילה מצינו בדברי הירושלמי להדיא שאמרו שאין נשיאת כפים בלילה, דבירושלמי על אותה המשנה בתענית שבשלושה פעמים בשנה הכהנים נושאין את כפיהם ד' פעמים ביום כ' 'ש"מ תלת וכו', וש"מ אין נשיאת כפים בלילה', וכוונת הירושלמי דאי איכא נשיאת כפים בלילה מ"ט אין נשיאת כפים חמשה פעמים ביום, בשחרית במוסף במנחה ובנעילה, וגם בערבית³, אע"כ דאין נשיאת כפים בלילה ולכן אין נשיאת כפים בתפילת מעריב.

ומדברי הירושלמי בב' המקומות הנ"ל קשה טובא על דברי המהרי"ל שכתב דאם האריכו בתפילת נעילה לאחר שחשיכה נושאים כפיהם, דאיכא שירת בלילה, ומדברי הירושלמי מבואר דאין נשיאת כפים בלילה.

² והנה יסוד המחלוקת מתי זמן תפילת נעילה אי זמנה ביום או בלילה היינו האם מה דאמרין במשנה נעילה נעילה שיערי היינו שיערי היכל או שיערי שמים, והיינו דשערי היכל היו ננעלים כשתמו עבודות היום והעבודות היו נעשות קודם השקיעה, אך נעילת שערי שמים יכול להימשך אפי' בלילה, ובתורות הדשן כתב שאין הבימה מסתלקת עד שישראל גומרין סדריהן, [ומטעם זה ה' נוהג הגה"צ ר' אליהו לאפיאן זצ"ל להאריך הרבה בתפילת נעילה וכן היו נוהגין בקלם למי שהי' חפץ בכך ואפי' עד לאחר זמן ר"ת, שע"ז יכול להמשיך ע"ע עוד את קדושת וטהרת יוה"כ], והיינו שבכל מקום תפילה כשמסתיימת התפילה באותו המקום אז נגמר הדין.

³ ויש לעיין באיזה ערבית היה אפשר לישא כפים הרי בערבית של ליל יוה"כ איכא חשש שכרות שהרי היה מותר באכילה עד הערב ואי איירי בערבית של מוצאי יום הכפורים הרי מותר באכילה קודם ערבית ואכתי איכא חשש שכרות וצ"ע.

ובגבורת ארי (בתענית דף כ"ו) תמה על דברי הרא"ש שכ' דאין נשיאת כפים בלילה משום דהוקש לשירות ואין שירות בלילה, דהא מצינו שירות בלילה כמו הקטר חלבים ואברים שנקטרין כל הלילה, [וכמו שיישב המהרי"ל את המנהג שנושאים כפים בלילה], ובהמשך הדברים העלה ליישב את דברי הירושלמי שמשמע מדבריו דאין נשיאת כפים בלילה, אך חלק התירוץ נאבד ונשאר המקום חסר מן הספר יעו"ש.

יבואר שיש לפרש בדברי הירושלמי דאין נשיאת כפים בלילה משום דאין חזרת הש"ץ בתפילת ערבית

ובתוצאות החדשות של הגבורות ארי כתבו בשולי הגליון דאולי כוונתו לדברי הגליון הש"ס על הירושלמי לבעל השואל ומשיב שביאר באו"א את דברי הירושלמי שאמרו שאין נשיאת כפים בלילה, וכתב שם דאין הטעם משום דהוקש לשירות כמו שכתב הרא"ש ואין שירות בלילה, אלא הטעם הוא משום דאין חזרת הש"ץ בתפילת ערבית, וכיון שאין חזרת הש"ץ אין נשיאת כפים, ומש"כ אין נשיאת כפים בלילה אין הכוונה להלילה גורם לזה דאין נשיאת כפים בו אלא דאין נשיאת כפים בתפילת מעריב שאין בה חזרת הש"ץ, והיינו דהי' ס"ד שישאו הכהנים ידיהם בתפילת הלחש ולזה הוכיח הירושלמי מהמשנה דאין נשיאת כפים בלילה משום דאין חזרת הש"ץ ואין נשיאת כפים אלא בתפילת הציבור.

ולדבריו לא קשה על המהרי"ל מדברי הירושלמי בתענית שכ' דאין נשיאת כפים בלילה, דאין הכוונה אלא היכא דליכא חזרת הש"ץ אך במש"כ המהרי"ל דאם האריכו בתפילת נעילה אפשר לישא כפים כיון דאיכא חזרת הש"ץ בלילה שפיר דמי לישא כפים.

יבואר דלמ"ד תפלת ערבית חובה צריך הש"ץ לחזור תפלתו בערבית

אמנם יש לפקפק בהאי פירושא דהנה הרמב"ם (פ"ט מתפילה ה"ט) כתב שהטעם דאין חזרת הש"ץ במעריב משום דתפילת ערבית רשות וכל הטעם שתיקנו שיחזור הש"ץ היינו כדי להוציא את שאינו בקי, ולכן היכא שאינו חייב בתפלת ערבית אין דין ערבות בזה וכיון שכך אינו יכול הש"ץ להוציאו להאינו בקי, ולכן למ"ד תפילת ערבית רשות אין חזרת הש"ץ בערבית, ונמצא לפ"ז דלמ"ד תפלת ערבית חובה יש חזרת הש"ץ בלילה וא"כ יש גם נשיאת כפים בלילה.

ואי נימא הכי נצטרך להוסיף בביאור ראית הירושלמי מהמשנה שאין נשיאת כפים בלילה והטעם הוא משום דאין חזרת הש"ץ בתפילת ערבית ולא משום דאין נשיאת כפים בלילה מטעם דהוקש לשירות, א"כ אינו אלא למ"ד תפילת ערבית רשות דאין חזרת הש"ץ במעריב, אבל למ"ד חובה יש נשיאת כפים בלילה כיון דיש חזרת הש"ץ בערבית, ומסתמית המשנה משמע דאתא ככו"ע דאין נשיאת כפים אלא ארבע פעמים ביום ואי לא אזלא אלא למ"ד תפלת ערבית רשות היה להם לומר וש"מ תפלת ערבית רשות וצ"ע.⁴

⁴ יבואר שתפילת ערבית בליל שבת הוי חובה לכו"ע מדיכולים לצאת בברכת מעין שבע

והנה לענין ברכת מעין שבע שאומרים בתפילת ערבית של לילי שבתות, מבואר בגמ' בשבת (דף כ"ד:) שהטעם שתיקנו לאומרה מפני הסכנה ופי' רש"י שם וז"ל 'מזיקין'. שלא היו בתי כנסיות שלהן בישוב וכל שאר לילי החול היו עסוקין במלאכתן ובגמר מלאכתן מתפללין ערבית בביתן ולא היו באין בבית הכנסת, אבל לילי שבת באין בבית הכנסת וחשו שיש שאין ממהרין לבא ושוהין לאחר תפלה לכך האריכו תפלת הצבור עכ"ל, ולכאן הכוונה דכיון שהיו אנשים שאיחרו לבוא לכך האריכו את התפילה, אך א"כ קשה מ"ט הוצרכו לתקן ברכה חדשה לכך ולמה לא די להאריך באמירת קפיטל תהילים וכדו'.

ובביאור הגר"א (סוף סי' רס"ח) כתב על דברי השו"ע שם שפסק דמי ששמע משה"ץ ברכת מעין שבע בתפילת ערבית של שבת והוא טעה בתפילתו בענין שהי'

צריך לחזור או שלא התפלל כלל יצא יד"ח, וביאר הגר"א בשם הגאונים דכל הטעם שתיקנו את ברכת מעין שבע הוא כדי שאם יהיו אנשים שיאחרו לבוא לתפילה יוכלו לצאת יד"ח בברכת הש"ץ ולא כדברי רש"י והרמב"ם שמפרשים שהאריכו את התפילה כדי להמתין להם.

ולכאן הדבר צ"ב דהרי להלכה קי"ל דתפילת ערבית רשות, ולמשנ"ת ברמב"ם פ"ט מתפלה למ"ד רשות א"א להוציא יד"ח בתפילה שהרי אין ערבות על תפלת ערבית.

יבואר דבסידור בית יעקב כתב תפלת ערבית בליל שבת חובה

ובספר מור וקציעה סימן רס"ח כתב תפלת ערבית דליל שבת הוא חובה וכ"כ השערי תשובה סימן רס"ח בשם סידור בית יעקב, ויעו"ש שכתב בשם המחזיק ברכה שמהראשונים לא משמע כן, וראיתי בסידור ר' יעקב עמודין זצ"ל שכתב וז"ל תפלת ערבית דשבת חובה היא לכן תיקנו להם תפלה קצרה ובעין חזרה עכ"ל, ומבואר מדבריו דתקנת מעין שבע הוא משום שתפלת ערבית בליל שבת חובה והיינו מדיכול להוציא הש"ץ יד"ח את הרבים ע"כ דחובה, שהרי כתב הרמב"ם דתפלת ערבית רשות אינו יכול להוציא יד"ח.

והיה אפשר לדחות ולומר דאף שתפלת ערבית רשות מ"מ תפלת מעין שבע בעצמה תקנוה כחובה לציבור ולהכי שפיר מוציא הרבים יד"ח דסו"ס כיון דמחוייב לומר ברכה זו א"צ לדינא דערבות אלא מוציאן מדין שומע כעונה, אבל קשה לומר דתפילת ערבית בליל שבת רשות, ומעין שבע בליל שבת חובה, ויותר נראה כמשנ"ת.

יבואר דאע"פ שאין הקטר חלבים בליל שבת תפלת ערבית כנגד אברים שלא נתאכלו מבשר

ויל"ע בדבריו דלכאן הטעם דתפילת ערבית רשות היינו טעמא שתפלת ערבית הוא כנגד הקטר חלבים ואברים שהם בלילה וכיון דהקטרת חלבים ואברים אינה מעכבת להכי תפלת ערבית רשות, וא"כ צ"ב מ"ש לילי שבתות שתפלתו חובה.

ואע"פ דבלאה"כ לא הי' הקטר חלבים ואברים בלילי שבת שהרי חלבי חול אין קרבין בשבת כמבואר בשבת דף ק"ג, וא"כ י"ל דתפילת השבת יש לה מעלה מיוחדת משאר תפילות ונתקנה משום קדושת השבת או משום טעמא אחרינא, אמנם נראה שהגם שהקטר חלבים ואברים לא היה בליל שבת, אבל אברים שלא נתאכלו מבשר מהפסח בצנורא בשבת או כשפקעו מעל גבי המזבח מחזירין אותן בשבת כמבואר בתוס' שבת דף כ' ו' ובגמ' ברכות דף כ"ו מבואר דתפלת ערבית נתקנה כנגד אברים ופדרים שלא נתאכלו מבשר שקרבין והולכין כל הלילה וזה היה גם בליל שבת וצ"ע.

יבואר דיוצא יד"ח ערבית של ליל שבת במעין שבע

ולמשנ"ת יתיישב מש"כ בטור או"ח סימן רס"ח בשם רב נטורוני גאון דמי שלא התפלל כלל בליל שבת יכול לצאת יד"ח תפלה בתפלת מעין שבע, והטור תמה בזה דאין יוצא מי שצריך להתפלל שבע במעין שבע יעו"ש.

ובב"י כתב דטעמם של הגאונים הוא משום דתפלת ערבית רשות יוצא גם במעין שבע יד"ח תפילת ערבית, וכ"כ בגמ"א סימן רס"ח ס"ק ט"ו וז"ל ועיקר הטעם משום דתפלת ערבית רשות מקילין בה, ולדבריהם לכאורה א"א לצאת תשלומי מנחה במעין שבע דמסתברא דתשלומי מנחה חשיב כתפלת מנחה עצמה, וכ"כ בפמ"ג כמשיב"ז סימן קכ"ו ס"ק ה' יעו"ש, אמנם בתשובת מהרי"ל סימן קל"ה כתב דאפשר לצאת יד"ח תשלומי מנחה של ע"ש בתפלת מעין שבע, ולכאן יוצא למש"כ הב"י הוא תמוה שהרי תפלת מנחה הוא חובה ואין יצא יד"ח תפלת מנחה במעין שבע.

יבואר אם יכול לצאת תשלומי מנחה בתפלת מעין שבע בליל שבת

ולמשנ"ת בביאור הגר"א סוף סימן רס"ח שפירש כוונת הגאונים דס"ל דיוצאין יד"ח ערבית דליל שבת במעין שבע משום שתיקנו חזרת הש"ץ כדי שייצאו יד"ח תפלת ערבית מהש"ץ אלמא נתקנה להוציא מי שלא התפלל, וכי"ש מי שלא הוכיר של שבת וכו' עכ"ד. ומבואר בדברי הגר"א דכל עיקר תקנת תפילת מעין שבע אינו לשם הארכת התפילה בעלמא, אלא תקנת חזרת הש"ץ בליל שבת הוא כדי להוציא המאחרים יד"ח תפילת ערבית, ולהכי סברי הגאונים שאדם יוצא יד"ח תפילת ערבית בליל שבת במעין שבע שיהו עיקר תקנת ברכת מעין שבע, ולפ"ז נראה שזהו כוונת המהרי"ל שיוצא יד"ח תשלומי מנחה בתפלת מעין שבע משום דס"ל כמשיב"כ הגר"א בביאור כוונת הגאונים, דכל עיקר תקנת מעין שבע הוא להוציא הרבים יד"ח בתפלת ערבית ולא כפירוש הב"י דכוונת הגאונים היא משום דתפלת ערבית רשות, וא"כ שפיר יוצא בו ג"כ תפילת תשלומי מנחה.

י"ל כן דאי אפשר לאסור נשיאת כפים בלילה מדאיתקש לשירות שהרי לא יליף משירות אלא לקולא שהרי אסמכתא מדרבנן הוא כמו שאמרו בגמ'.

יבואר שיטת התוס' במנחות דמומר לע"ז נושא כפיו ולא הוקש לשירות

וביותר שהתוס' במנחות (דף ק"ט.) כתבו בשם ס' הזהיר דכהן שהי' מומר לע"ז אפי' אם חזר בתשובה לא ישא כפיו, דכמו שלענין שירות מיפסיל כדתנן הכהנים ששימשו בבית חניו לא יישמשו במקדש ה"נ מיפסיל לנשיאת כפים, ובשם רש"י כתבו דכשר דאע"פ שנפסל לשירות מ"מ לענין הכי לא ילפינן לברכת כהנים שהרי כהן בעל מום כשר לנשיאת כפים וע"כ דהילפותא דאיתקש לשירות לברכת כהנים אינו אלא לענין עמידה, וכתבו שם וז"ל ותו אמרינן (תענית דף כז.) אי מה משרת בעל מום לא אף מברך בעל מום לא ת"ל לעמוד לשרת לעמידה הקשתיו ולא לדבר אחר עד כאן לשוננו, ובאמץ בגמ' בתענית ליתא להאי לישנא לעמידה הקשתיו ולא לדבר אחר אלא כוונת התוס' הוא דמהגמ' מבואר דלא הוקש לשירות אלא לענין עמידה ותו לא.

והא דהוקש לענין עמידה דאמרינן בסוטה (דף ל"ח.) 'תניא אידך כה תברכו בעמידה אתה אומר בעמידה או אינו אלא אפי' בישיבה, נאמר כאן כה תברכו ונאמר להלן אלה יעמדו לברך, מה להלן בעמידה אף כאן בעמידה, ר' נתן אומר אינו צריך הרי הוא אומר לשרתו ולברך בשמו, מה משרת בעמידה אף מברך בעמידה, ומשרת גופיה מנלן דכתיב לעמוד לשרת, ע"כ.

ומבואר דלר' נתן הוקש נשיאת כפים לשירות לענין עמידה שצריך לישא כפים בעמידה כמו בשירות, ומכל מקום כתבו תוס' דההקש של ר' נתן אינו אלא לענין עמידה ולא לדבר אחר כמבואר בתענית דלא הוקש לענין בעל מום ולענין שיכור.

וא"כ כמו כן יש ללמוד מכאן גם לענין נשיאת כפים בלילה דכמו שאמרו תוס' דאפי' לר' נתן שלמד משירות דבעינן עמידה מ"מ לדבר אחר כמו לענין כהן מומר לא ילפינן ה"נ הכא לענין נשיאת כפים בלילה לא ילפינן משירות דאין נשיאת כפים בלילה.

וביותר שהרא"ש עצמו שביאר בדברי הירושלמי שיש הקש לשירות לענין נשיאת כפים בלילה, הביא במגילה (פ"ג סי' י"ט) את דברי הספר הזהיר שסובר דכהן מומר לא ישא כפיו דאיתקש לשירות ואח"כ הביא את דברי רש"י דלעמידה הקשתיו ולא לדבר אחר הקשתיו, ובקרבן נתנאל שם ציין לדברי הרא"ש בפ' יוה"כ שהובא לעיל שכתב דאיתקש לשירות לענין לילה, ועל כרחק צ"ל דשם ביאר הרא"ש כן בש"י הירושלמי, אך הבבלי סבר דרק לעמידה איתקש ולא לדבר אחר, וא"כ הוא הדין לענין לילה אי אפשר לאסור לשאת כפים בלילה משום דלעמידה הקשתיו ולא לדבר אחר.

יבואר טעם הדבר דלענין עמידה מקשינן לשירות ומשא"כ לשאר דברים דלא מקשינן

והנה צ"ב טעם הדבר דעמידה שאני מכהן מומר וכהן בע"מ דלא מקשינן לשירות וכשרים לברכת כהנים, ולענין עמידה מקשינן דאין ברכ"כ אלא בעמידה.

ולבאר את הדבר יש להקדים קושיא נוספת שהק' הגרע"א בגמ' בסוטה שם דהנה ההקש לשירות לענין עמידה הוא מדכתיב בפרשת עקב 'בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי לשאת את ארון ברית ה' לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו עד היום הזה', ובשירות כתוב בפרשת שופטים 'כי בחר ה' אלוך מכל שבטך לעמוד לשרת בשם ה' הוא ובניו כל הימים', והק' הגרעק"א מ"ט צריך להביא קרא דלעמוד לשרת דבעי עמידה בשירות הרי באותו פסוק עצמו דילפינן דהוקש ברכת כהנים לשירות כתוב 'לעמוד

יבואר שיטת האחרונים שביארו באו"א את ראיית הירושלמי דלא כדברי רב ממתני' דג' פרקים

והנה על הראיה השניה מהירושלמי דאין נשיאת כפים בלילה שהביא הרא"ש דמדהוכיח הירושלמי ממותנינן דג' פעמים בשנה וכו' דלא כרב וביתא הרא"ש דהיינו טעמא דאי לרב היכא נושאין כפים בנעילה, והרי לרב זמנה בלילה ואין נשיאת כפים בלילה, ומבואר דס"ל להירושלמי דאין נשיאת כפים בלילה.

ובאחרונים [בגבור"א ובגליון הש"ס שם] כתבו ליישב דאין הכוונה משום דאין נשיאת כפים בלילה, אלא דבאמת יש נשיאת כפים בלילה, והראיה של הירושלמי לא כדברי רב מזה שכתוב במשנה ג' פעמים בשנה הכהנים נושאין את כפיהם ארבע פעמים ביום, וראיית הירושלמי מדכתבה המשנה דנושאין את כפיהם ביום ע"כ דתפילת נעילה היינו ביום, כך דחקו בירושלמי, לפרש ראיית הירושלמי ולפ"ז שפיר איכא נשיאת כפים בלילה כמש"כ המהרי"ל שהרי איכא שירות בלילה.

יבואר דנחלקו הבבלי והירושלמי האם ההקש לשירות הוא לכל מילי

אמנם מריהטת דברי הירושלמי משמע דאין נשיאת כפים בלילה מדינא וכמו שנתבאר משני מקומות מראיית הירושלמי דמתני' מסייע ליה לריו"ח וכמו שביאר הרא"ש, ומדברי הירושלמי שכתב דש"מ אין נשיאת כפים בלילה, ובפשוטו אינו משום דליכא חזרת הש"ץ בלילה אלא משום שאין נשיאת כפים בלילה, וצ"ע מש"כ המהרי"ל מהירושלמי הנ"ל.

ונראה דבאמת שיטת הירושלמי דאין נשיאת כפים בלילה וכמו שפירש הרא"ש טעמו משום דאיתקש לשירות ואין שירות בלילה, ומה שכתב המהרי"ל דיש נשיאת כפים בלילה ע"כ דס"ל דמצאנו דפליגי בזה על הירושלמי, ולכן פסק בזה דלא כהירושלמי, ובאמת רב דס"ל דתפילת נעילה בלילה הרי ע"כ מפרש המשנה דיש נשיאת כפים בלילה וכמו שפירש המהרי"ל אבל לכאורה נראה יותר דגם אליבא דר' יוחנן אפשר דאיכא מאן דפליג על הירושלמי וכמו שיבואר להלן בעזה"י.

יבואר בגמ' בתענית דנשיאת כפים לא איתקש לשירות אלא לענין עמידה בשעת נשיאת כפים

דהנה בגמ' תענית (דף כ"ז) אמרו דכולי עלמא מיהת שכור אסור בנשיאת כפים מנהני מילי, אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא למה נסמכה פרשת כהן מברך לפרשת נזיר לומר מה נזיר אסור ביין אף כהן מברך אסור ביין, מתקיף לה אבוה דרבי זירא ואמרי לה אושיעאי בר זבדא אי מה נזיר אסור בחרצן אף כהן מברך אסור בחרצן, א"ר יצחק אמר קרא לשרתו ולברך בשמו מה משרת מותר בחרצן אף כהן מברך מותר בחרצן, אי מה משרת בעל מום לא אף כהן מברך בעל מום לא, הא איתקש לנזיר, (ורק כהן בע"מ בידיו לא ישא מפני שהעם מסתכלים בו, וגם הוא אם הוא דש בעירו מותר), ומאי חזית דמקשת לקולא אקיש לחומרא, אסמכתא נינהו מדרבנן ולקולא ע"כ.

ומבואר בגמ' דמשירות ליכא למילף להחמיר לענין שבעל מום לא ישא כפיו, ועוד דמדאצטריך למילף שכהן שיכור לא ישא כפיו מהא דסמכו פרשת ברכת כהנים לפרשת נזיר, ולא ילפינן מדאיתקש לשירות חזינן דאי אפשר למילף משירות לחומרא כלל, ולא יליף משירות אלא לענין דלא נאסר בחרצן, וא"כ פשוט דגם לענין שאין נשיאת כפים בלילה

אמנם מכל המבואר אכתי יש להקשות כמשנ"ת דאי הטעם שאין נשיאת כפים בלילה משום דאין חזרת הש"ץ בלילה א"כ למ"ד חובה דיש חזרת הש"ץ יהי נשיאת כפים, ואפי' למ"ד רשות מ"מ בלילי שבת דתפילת ערבית חובה א"כ ישאו כפים גם בלילה, אלא דבלילה איכא חשש שכרות אבל ביוה"כ שחל בשבת, יהיו נושאין כפים בלילה או ביוה"כ שחל בערב שבת יהיו נושאין כפים במצא"י יוה"כ ומתנינן סתמא קתני, וצ"ע.

כהנים ולהכי אין ברכת כהנים אלא בעמידה שצריך לזה את קדושת הכהונה.

יבואר דישאל שישב בברכת הבנים בליל שבת אין מועיל לו להניצל מחשש זר שבירך את ישראל שעובר בעשה

ולמשנ"ת יצא דבר חידוש דהנה במושנ"ב (בבה"ל ריש סימן ס' קכ"ח) האריך על מנהג ישראל שנוהגים לברך את הבנים בליל שבת ביברך וכו' שהדין הוא שזר שבירך את ישראל עובר בעשה, וא"כ כיצד מותר לברך כן, ובשם הגר"א אומרים שבירך והניח יד אחת ובוהו שאינו כמצוות נשיאת כפים שמצוותה בב' ידים אינו עובר בעשה, ובסידור ר' יעקב עמדין זצ"ל בהנהגות ליל שבת כתב בחריפות שצריך לברך בב' ידים ולא כאותם חסרי דעת שנהגו לברך ביד אחת, והאריך שם לבאר כיצד יעקב בירך את מנשה ואפרים כשכל יד מונחת על אחד מהם יעו"ש.

ולכאז' ה' מקום להציע שישב בזמן הברכה ואין ברכת כהנים אלא בעמידה וא"כ אינו עובר בעשה כשהוא מברך מיושב, אמנם למה שנתבאר לא יועיל בזה מידי, שהרי כשהוא מברך מיושב אינו חסרון בצורת מצוות הברכה כמברך בלא נשיאת כפים אלא שאם הוא יושב בברכת כהנים הרי הוא כזר שבירך שהרי לעמידה בחרתיו ולא לשיבה, וא"כ לא הועיל מידי בישיבה שהרי הוא נשאר זר שבירך את ישראל ואכתי עובר בעשה. ומשום קרא דלעמוד לפני ה' ולשרתו אינו חסרון שהרי דין עמידה זה אינו אלא לפני ד' ופשוט.

אמנם כהן שמברך את הילדים בליל שבת שגם בזה דנו שלכאז' הוא עובר בכל תוסף שהרי הוא אומר ישימך אלוקים כאפרים וכו' ומוסיף על הברכת כהנים, ויעיל לעשות עצה זו לישב בברכה, וכיון שאינו עושה כברכת כהנים אינו עובר בכל תוסף, ואין מסתבר כלל לומר שכהן שבירך בישיבה יעבור על זר שבירך את ישראל דהרי הוא כזר כשהוא יושב דמ"מ הרי הוא כהן לענין כל הדינים לענין אכילת תרומה ואכילת קדשים, ומכל מקום ברכת כהנים כדין לא קעביד לענין שיעבור בכל תוסף שהרי הוא נחשב זר כשמברך בישיבה.

יבואר דהרא"ש סבירא ליה דלא הוקש נשיאת כפים לשירות אלא לעמידה

ומעתה ניהדר למשנ"ת דלכאז' הירושלמי והבבלי נחלקו בזה גופא האם לכל מילי הוקש נשיאת כפים לשירות, או רק לעמידה, שהרי נתבאר במהרי"ל דס"ל דיש נשיאת כפים בלילה, ולכאז' קשה על דבריו דהירושלמי כתב להדיא שאין נשיאת כפים בלילה וכמו שנתבאר לעיל, ודוחק לת' כתי' האחרונים וכמו שנתבאר, ולכן נראה דהבבלי חולק על הירושלמי וכמו שמפורש בתוס' במנחות ק"ט דבגמ' מבואר דלעמידה הקשתיו ולא לדבר אחר וא"כ ס"ל להש"ס דיש נשיאת כפים בלילה דההקש לשירות אינו אלא לעמידה והמהרי"ל יישב המנהג שנהגו לישא כפים בלילה משום דאיכא שירות בלילה וא"כ גם אם הוקש לשירות שפיר איכא נשיאת כפים בלילה אבל בירושלמי מבואר דאין נשיאת כפים בלילה, וע"כ דס"ל דרב דס"ל דנעילה הוא בלילה ס"ל הכי דיש נשיאת כפים בלילה ועוד אפשר דהבבלי פליג על הירושלמי דלא הוקש כלל לענין לילה וכמשנ"ת.

וכן כתב בשאלת יעב"ץ (ס' נ"א) לבאר את דברי המהרי"ל, בדברים קצרים ועי"ש שכתב שהעמיד את דברי המהרי"ל בתבלין ומלח.

ונראה עוד דמה שהביא הרא"ש ראייה מהירושלמי לענין תפילת נעילה שזמנה ביום אע"פ שהרא"ש עצמו כתב במגלה דלא מקשינן נשיאת כפים לשירות אלא לעמידה ולא לדבר אחר אפשר לומר דהרא"ש הביא ראייה דשיטת הירושלמי דהלכה כר"ח דזמנה של נעילה ביום וראיית הירושלמי מהמשנה אינה אלא לשיטת הירושלמי דאין נשיאת

לפני ה' לשרתו ולברך בשמו, ואפשר למילף הכל מחד קרא ולמה הוצרכו להביא קרא דלעמוד לשרת בשם ד' וכו' וצ"ח שם לס' זית רענן.

ובס' זית רענן כ' לבאר דבקרא דלעמוד לפני ה' לשרתו וכו' כתוב לפני ה', וא"כ ה"א דרך בבהמ"ק לפני ה' בענין עמידה, אבל למילף דבעי עמידה בכל ברכת כהנים לא שמענו, שהרי אינו לפני ד' ולזה הוצרכנו להקש לשירות ששם כתוב 'לעמוד לשרת בשם ה' הוא ובניו כל הימים' ולא הוזכר שם לפני ה' ולמדנו משם לענין ברכת כהנים דאפי' שלא לפני ה' בעי עמידה.

ומבואר דלדברי הזית רענן אפי' שלא לפני ה' ג"כ בעי עמידה, וזה לכאורה קשה טובא דבגמ' בזבחים (דף ט"ז ע"א) איתא שיושב כשר בבמה שבפסוק כתוב לעמוד לפני ה' לשרתו אבל במה שאינה לפני ה' אין דין עמידה, וא"כ מבואר דלא כהזית רענן שבמקום שאינו לפני ה' לא בעי עמידה.

יבואר דשירות או ברכת כהנים בישיבה הוא כמו שירות או ברכה בזר

ובני יקירי הרב הגאון ר' יעקב שליט"א אומר ליישב בזה, דהנה בגמ' בזבחים (דף כ"ג:) אמרינן 'יושב מולן, (שמחלל עבודה) אומר רבא אמר רב נחמן אמר קרא 'לעמוד לשרת' לעמידה בחרתיו ולא לשיבה' ע"כ, וביאר רש"י שם דבישיבה יש לו דין זר וכמו שזר מיחל עבודה ה"נ יושב מיחל עבודה, וביותר שהגמ' שם ס"ד לחייב מיתה בעובד מיושב כמו זר וילפינן מדרשא שאינו חייב מיתה כמו זר, וע"כ דיושב היינו טעמא דחשיב כזר שחסר בקדושת כהונתו כשהוא יושב וכמו שאמרו לעמידה בחרתיו ולא לשיבה.

וא"כ י"ל דמקרא דלעמוד לשרת בשם ה' הוא ובניו וכו' ילפינן דזר שהוא יושב חסר בקדושת כהונתו, שהרי במקרא זה כתיב כי בו בחר ד' אלוקיך מכל שבטיך לעמוד לשרת ומקרא דלעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו ילפינן שיש דין עמידה בעבודה דלפני ד' ואינו משום דלעמידה בחרתיו, ולפ"ז מה דאמרינן בזבחים דיושב כשר בבמה דכתיב לפני ה' ובמה אינה לפני ה', אע"פ שיש פסוק אחר 'לעמוד לשרת' שלא כתוב שם לפני ה' מ"מ הפסוק שם בא לומר דקדושת כהונתו היא בעמידה ובישיבה הרי הוא כזר וזר אינו פסול בבמה, ולהכי אפי' דבעינן עמידה גם בעבודה שאינה לפני ד' אבל אינו אלא משום דחסר בקדושת כהונתו ובבמה אין צריך כהונה כלל, אבל מהפסוק השני דלעמוד לפני ה' ילפינן דין עמידה וכיון דכתיב לפני ה' אינו נצרך בבמה⁵.

ולמה שנתבאר י"ל דגם ההקש לברכת כהנים לא נאמר לענין הדין דבעינן עמידה [לזה לא בעינן הקש דכתיב באותו הפסוק, ועוד דכמו שלא ילפינן לענין שכרות מהקש ה"נ לא ילפינן לענין עמידה], אך ההקש נאמר לפסוק השני של לעמוד לשרת בשם ה' שאם אינו עומד חסר בקדושת כהונתו, דלעמידה בחרתיו ולא לשיבה, וכמו שחסר בקדושת כהונתו לענין שירות ה"נ חסר בקדושת כהונתו לענין ברכת כהנים, ואי"ז דין עמידה בעבודה של ברכת כהנים כשירות אלא כל שהוא מיושב הוא חסרון בקדושתו לענין נשיאת כפים.

ולפ"ז יש לבאר מדוע רק לענין עמידה אמרינן דלעמידה הקשתיו ולא לדבר אחר, משום דלענין הדינים שנאמרו בשירות אין ללמוד לברכת כהנים וכמו שאמרו בתענית דף כ"ז דלא הוקש לענין בעל מום ושכרות, ולא הוקש אלא לענין שאם הוא יושב חסר בקדושתו לענין ברכת

⁵ וצ"ע למאי אצטריך קרא דלעמוד לפני ד' דעבודה לפני ד' בעי עמידה הרי כבר ילפינן דבלא עמידה לא בחרתיו וחסר בכהונתו ולא מצאנו עבודה שכשרה בזר ובעי עמידה דשחיטה אפשר מיושב כמבואר בתוס' זבחים דף נ"ה ע"ב והתם מבואר דדוקא מיושב וצ"ע.

לישא כפים, וכבר הורו כן מרנן הגר"ז אויערבך והגר"ש אלישיב זצ"ל שאפשר להקל בזה.

יבואר דאיכא נפק"מ לדינא אם לא הוקש לשירות או דאיכא שירות בלילה

והנה למש"כ המהרי"ל דטעם המנהג לישא כפים בלילה משום דאיכא שירות גם בלילה כמו הקטר חלבים ואברים שהוא כל הלילה, לכאורה לדבריו אם נתאחר בתפלת נעילה עד אחר חצות, למש"כ הרמב"ם דאחר חצות אין הקטר חלבים ואברים לא יוכל לישא כפיו אחר חצות משום שמדברנן אינו זמן שירות אבל למה נתבאר דלא הוקש לשירות אלא לענין עמידה לחוד א"כ שפיר יוכל לשאת כפים גם אחר חצות, ואפשר דכל מה שגזרו חכמים שלא להקטיר אחר חצות אינו אלא לענין הקטר עצמו אבל זמנו כל הלילה וצ"ע.

אמנם כל זה אינו משום שמבואר ברמב"ם פרק א' מהלכות תמידין ומוספין הלכה ו' וז"ל אף על פי שאין שוחטין אחר תמיד של בין הערבים, מקטירין כל דבר הראוי להקטרה כל היום, ומקטירין איברי עולות והאימורין עד חצי הלילה כמו שביארנו במעשה הקרבנות, ואיברין ואימורין שלא נתאכלו בין מן התמיד בין משאר הקרבנות מהפכין בהן כל הלילה עד הבקר שנאמר כל הלילה עד הבקר, עכ"ל, ומבואר שמהפכין באימורין כל הלילה, ושפיר איכא שירות בלילה גם אחר חצות.

ובזה יתיישב אמאי לא כתב הרמב"ם דתפלת ערבית לכתחלה עד חצות משום דלשון הגמ' ברכות דף כ"ו וכן הוא ברמב"ם דתפלת הערב אין לה קבע, שהרי אברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב קרבים והולכים כל הלילה, והנה לישא דלא נתעכלו מבערב משמע דאיירי על אברים שכבר העלו אותם ע"ג המזבח ועדיין לא נתעכלו, שהם קרבים והולכים כל הלילה, ובהא הא קרבים ומהפכים בהם גם אחר חצות הלילה לכתחלה, ורק אברים שעדיין לא העלו אותם ע"ג המזבח קודם חצות אותם אין מעלין על המזבח אחר חצות, אבל אברים שהעלו אותם קודם חצות ודאי מהפכין בהם ומקטירין אותם אחר חצות, ולהכי דקדוק לומר שתפלת ערבית הוא כנגד אברים שלא נתעכלו, לומר שהקטרת אברים אלו הוא ג"כ אחר חצות.⁷

בענין אנשי משמר לא היו שותין יין ביום ואנשי בית אב לא היו שותין בלילה

ובדרך אגב יש לציין דבר נפלא דהנה במשנה בתענית פרק שני איתא אנשי משמר אין שותין יין ביום ואנשי בית אב בלילה, וברש"י כתב שטעמו משום שהקטר חלבים בלילה, וברמב"ם כתב בפ"א מביאת מקדש ה"ו שזא לא יסור יינו עד הבקר, והראב"ד השיג על הרמב"ם שם וז"ל א"א אינו מן הטעם הזה אלא מפני שהקטרת אימורין כל הלילה, עכ"ל, והוא כפירוש רש"י הנ"ל.

וברעק"א בגליון הרמב"ם כתב בשם השב יעקב דהרמב"ם לא פירש כרש"י משום דבשבת ליכא הקטר חלבים, ובמשנה אמרו דאנשי בית אב אין שותין יין בלילה, ומשמע דגם בליל שבת אין שותין וע"כ דטעמא דאין שותין בלילה משום שזא לא יסור יינו מעליו.

ונראה דיש להוסיף בזה בדעת רש"י והראב"ד דהנה בתוס' שבת דף כ' ע"א מבואר דאע"פ שאין הקטר חלבי חול בשבת מכל מקום אהדורי פוקעין על גבי המזבח מחזירין גם בשבת והיינו דכל שהיה כבר על גבי המזבח ונפל ממנו מחזירין אותו בשבת שכבר נעשה לחמו של מזבח,

כפים בלילה ואע"פ דלשיטת הבבלי שלא הוקש נשיאת כפים לשירות אלא לענין עמידה אין מקום לראית הירושלמי מכל מקום לענין דהלכה כר' יוחנן דנשיאת כפים ביום הביא ראיה מהירושלמי, וא"כ אין ראיה מהרא"ש דס"ל דאין נשיאת כפים בלילה.

יבואר שהרמב"ם כתב דנשיאת כפים הוקש לשירות לכל מילי וא"כ גם לענין לילה

אכן הרמב"ם בפרק ט"ו מהלכות תפלה הלכה ג' כתב וז"ל כהן שעבד עבודה זרה בין באונס בין בשגגה אע"פ שעשה תשובה אינו נושא כפיו לעולם שנאמר לא יעלו כהני הבמות וברכה בעבודה שנאמר לשרתו ולברך בשמו, וכן כהן שנשתמד לעבודה זרה אע"פ שחזר בו אינו נושא את כפיו לעולם, ומבואר ברמב"ם דס"ל דהוקש נשיאת כפים לשירות גם לענין לפסול את המושמד דלא כהרא"ש וכן מבואר שם הלכה ד' וז"ל מי ששתה רביעית יין בבת אחת אינו נושא את כפיו עד שיסיר את יינו מעליו לפי שהוקשה ברכה לעבודה, עכ"ל, ומבואר נמי דס"ל להרמב"ם דנשיאת כפים הוקש לעבודה לכל מילי ודלא כהרא"ש, ונראה שהרמב"ם פסק כהירושלמי בפרק ד' מתענית דס"ל דנשיאת כפים הוקש לשירות לכל מילי וה"ה לענין לילה שאין נשיאת כפים בלילה, והרמב"ם ס"ל כדברי הס' הזהיר שהביא התוס' במנחות שכהן מומר אינו יכול לישא כפיו לעולם כמו שפסול לעבודה, והיינו מטעם הנ"ל דמקשינן לכל מילי.

ואע"פ שהרמב"ם לא הביא דין זה שאין נשיאת כפים בלילה נראה משום דאין נפק"מ בדין זה לפי שאין חזרת הש"ץ בערבית וכן תפלת נעילה להרמב"ם צריך לגמור ביום וא"כ אין לנו תפלה שמתפללין בלילה שיש בה נשיאת כפים להכי לא הביא דין זה אע"פ דס"ל דנשיאת כפים הוקש לשירות לכל מילי.

אכן בהגה"מ שם כתב על מש"כ הרמב"ם דכהן מושמד אינו נושא את כפיו משום דהוקש לעבודה וז"ל בספר המצות כתב דאין זה ראיה דלא הוקשו כי אם לעמידה, אמנם מורי רבינו כתב בשם רבינו יהודה שאין נ"כ בלילה מהאי הקשא כדלעיל בהג"ה שבפרק ג' בהלכה ו', עכ"ל, ובפרק ג' הביא הירושלמי שהביא הרא"ש דמתניתין מסיע לר' יוחנן דתפלת נעילה ביום מהא דאיכא נשיאת כפים בנעילה וס"ל כן להלכה דאין נשיאת כפים בלילה.

יבואר דאם נזדמן לו לישא כפיו מעט זמן לאחר השקיעה שיכול לישא כפיו בשופי

ונפ"מ מכל מה שנתבאר דהנה במשנ"ב (ס' תרכ"ג בשער הציון) הסתפק אם הזדמן נשיאת כפים מעט אחר השקיעה האם אפשר לישא כפים, וכתב שמתאחר שנחלקו ר' יוסי ור' יהודה אמתי זמן בין השמשות שלר' יוסי הזמן הוא אחר זמן בהש"מ דר' יהודה והוא כ"ג דקות לאחר השקיעה, ועד אז אכתי הוי יום גמור ולר' יהודה מיד בשקיעה מתחיל זמן בין השמשות, ומאחר דאינו מוכרע אי הלכה כר' יהודה או כר' יוסי אפשר להקל לשאת כפים בבהש"מ,⁶ אמנם בשעה"צ נשאר בצ"ע אם מותר לישא כפים בבהש"מ.

אמנם למשנ"ת נראה דיש להקל בשופי לישא כפים, דבלא"כ המהרי"ל והשאלת יעב"ץ והגב"א סוברים דאפשר לישא כפים בלילה, ולמה שנתבאר אפשר לצרף עוד את שיטת הרא"ש שכך סברת הש"ס דילן דיש נשיאת כפים בלילה, וא"כ בזמן שזה ספק דלר' יוסי זה יום גמור אפשר

⁷ ויעויין במ"ב סימן ק"ח סקט"ו שכתב בשם הא"ר ודרך החיים, שא"א להשלים מנחה אלא עד חצות הלילה, שזוהו זמן מעריב לכתחלה, אבל אח"כ א"א להשלים מנחה, שאין זה זמן עיקר תפלת ערבית, ויעו"ש שכתב בשם הפמ"ג דלא ס"ל כן, ע"ש.

⁶ ולענין סעודה שלישית כתב בריש סימן רצ"ט שיכול לאכול בבהש"מ שבמקום מצוה יכול לסמוך על ר' יוסי וצירף שם עוד צדדים להקל, וכן לענין תפלת המנחה כתב בסימן רל"ג שיכול להקל להתפלל בבהש"מ לסמוך על ר' יוסי דאכתי יום גמור הוא יעו"ש.

כסתימת המשנה אע"פ שאין בו הקטר חלבים ואברים, להכי פירש שלא יסור יינו מעליו עד למחר, אבל רש"י והראב"ד ס"ל שהקטר חלבים ואברים אחר חצות להכי כתבו שהטעם שאסור לשתות יין בלילה משום הקטר חלבים ואברים.

אמנם הרמב"ם ס"ל דתפלת ערבית לכתחלה עד עלות השחר והרי הוא כנגד הקטר חלבים שאינו אלא עד חצות וא"כ לכתחלה היה צריך להיות זמנו עד חצות כמו שפירש לענין תפלת המנחה שאינו אלא מתשע שעות ומחצה לכתחלה, וצ"ל כמו שביארנו משום דאהדורי פוקעין הוא כל הלילה וכנגדם תקנו תפלת ערבית וא"כ הדר דינא שיהא אסור לשתות יין לאנשי בית אב כל הלילה משום אהדורי פוקעין וצ"ע.

שוב ראיתי באור שמח פ"א מתמידין ומוספין שכתב בקוצר לשונו על השגת הראב"ד שם, מה שהערנו ודחה דברינו וז"ל ואף לשיטת רבינו בפ"ד ממועה"ק דחכמים עשו סייג שאין מקטירין אחר חצות, מ"מ הא אם לא נתעכלו מהפכין בהן כל הלילה, כמוש"כ רבינו בפ"א מתו"מ, והוי עבודה, כמי דאיתא בשבועות (דף י"ז ע"ב) ועיין משל"מ פ"ו מתו"מ ה"א יעו"ש, עכ"ל, הרי דמבואר ברמב"ם שיש עבודה הנעשית אחר חצות הלילה וא"כ מהאי טעמא היה יכול הרמב"ם לומר טעמו של הראב"ד וע"כ דטעמו כמו שכתב השב יעקב שהובא ברעק"א.

ואפשר דרש"י והראב"ד ס"ל כהתוס' שם ולהכי לרש"י והראב"ד אין שותין יין בלילה גם בליל שבת משום אהדורי פוקעין דאיכא נמי בליל שבת.

ולפ"ז היה נראה דהרמב"ם ס"ל דליכא אהדורי פוקעין בליל שבת, ולהכי הוצרך לומר דטעמא שאנשי בית אב אין שותין יין בלילה משום שמא לא יסור יינו מעליו עד למחר.

אמנם קשה דתפלת ערבית תקנוהו כנגד הקטר חלבים ואברים ואם בליל שבת לא היה הקטר חלבים ואברים וגם אהדורי פוקעין קשה כנגד מה מתפללים ערבית בליל שבת וכבר הערנו כן בתחלת דברינו וצ"ע.

יבואר אם יש עבודה אחר חצות להרמב"ם

והיה אפשר ליישב באופן אחר אמאי הרמב"ם מיאן בטעמו של רש"י והראב"ד, דהנה דאחר חצות לרש"י יש הקטר חלבים כמבואר ברש"י ריש ברכות דבהקטר חלבים לא גזרו שלא יהא אלא עד חצות, אבל הרמב"ם כתב כפשוטו דמתני' דריש ברכות שאמרו ולא זו בלבד אלא כל מה שאמרו חכמים עד חצות מצוותו עד שיעלה עמוד השחר מבואר שגם הקטר חלבים ואברים גזרו חכמים שלא יהא אלא עד חצות, ולהכי לא היה יכול לומר ברש"י שהקטר חלבים בלילה שהרי אחר חצות אסור גם כן ביון

דברי הספד והתעוררות שנשא רבינו שליט"א

לאחר פטירתו של דודו הגדול מרן פוסק הדור הגר"נ קרליץ זצוק"ל

משה כפני חמה בפני יהושע כפני לבנה, והרי לא מסתבר שזה היתה הקבלת פנים של הזקנים ליהושע בן נון שהזקנים אמרו שלהיות כמוהו שהי' כפני חמה זה דבר שאי אפשר להגיע לדרגה כזו, אך להיות כיהושע שהי' כפני לבנה שהוא המקבל ההשפעה זה דבר קל שהי' בהשגתו להגיע לזה, אך אי לא לאותה בושא ואוי לה לאותה כלימה, היינו שאוי לה לאותה בושא שלא הסכמנו להתבייש ולבוזות עצמינו על דברי תורה, כמו שהי' יהושע עושה שהי' מבזה עצמו על דברי תורה ולא הי' מש מתוך האוהל, והיה מסדר הספסלים ושימש את משה רבינו לכן זכה למשה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע, שזה הספד שהשומעים יכולים להוציא ממנו תועלת לעצמם לאחוז בדרכיו של יהושע, וע"ז נענשו שנתעצלו בהספידו ולא הספידהו כראוי.

והיינו שחייב הספד הוא שיהי' הספד שיהי' בו תועלת לשומעים, וכן על הנפטר הגדול עלינו לדבר דברים שאנו יכולים לאחוז בקצות דרכיו וזה עיקר ההספד שאפשר להספיד אדם גדול כזה אדם שעבר את כל נסיונות החיים ועמד בהם בשלימות.

והנה איתא בגמ' בב"מ (דף נ"ט ע"ב) לגבי תנור של עכנאי שנחלקו עליו ר"א וחכמים האם הוא טמא או טהור והקיפו עליו ראיות כעכנאי, והגמ' מביאה 'תנא באותו היום השיב רבי אליעזר כל תשובות שבעולם ולא קיבלו דימונו, אמר להם אם הלכה כמוני חרוב זה יוכיח, נעקר חרוב ממקומו מאה אמה, ואמרי לה ארבע מאות אמה, אמרו לו אין מביאין ראיה מן החרוב, חזר ואמר להם אם הלכה כמוני המים יוכיחו, חזרו אמת המים לאחוריהם, אמרו לו אין מביאין ראיה מאמת המים, חזר ואמר להם אם הלכה כמוני כותלי בית המדרש יוכיחו, הטו כותלי בית המדרש ליפול, גער בהם רבי יהושע אמר להם אם תלמידי חכמים מנצחים זה את זה בהלכה אתם מה טיבכם, לא נפלו מפני כבודו של רבי יהושע ולא זקפו מפני כבודו של ר"א ועדיין מטין ועומדין'.

בבהכ"נ 'משכן חיים' בב"ב שכו' נוה אחיעזר כ"ו תשרי, בהיכל בהמ"ד הגדול 'חניכי הישיבות' בי-ם שכו' רוממה מוצש"ק פ' בראשית, בבהכ"נ 'צא"ב' בב"ב שכו' רמת אהרן כ"ח תשרי, בבהכ"נ 'חפץ חיים' בי-ם שכו' נוה יעקב כ"ח תשרי, בכולל הליכות משה ב' מרחשון, בקהילת 'בני תורה' שכו' הר נוף ב' מרחשון; **לקט מדבריו.**

איתא בגמ' בברכות דף ו' ע"ב אמר רב ששת אגרא דהספידא דלווי', וביאר רש"י 'דלווי', להרים קול בלשון נהי ועגמת נפש שיבכו השומעים, וידוע עוד לבאר בזה ביאור שהכוונה להספיד באופן שיקחו השומעים מוסר לעצמם, ויוכלו ללמוד מדרכיו של הנפטר, והיינו שעלינו להספיד את הנפטר הגדול בדברים שיש בהם כדי לעורר אותנו לעשות מעשים טובים כמוהו.

והנה איתא בגמ' בשבת (דף ק"ה ע"ב) 'אמר רב יהודה א"ר כל המתעצל בהספידו של חכם ראוי לקוברו בחייו, שנאמר' ויקברו אותו בגבול נחלתו בתמנת סרח אשר בהר אפרים מצפון להר געש מלמד שרגש עליהן הר להורגן, והיינו שלפי שנתעצלו בהספידו של יהושע רגש עליהן הר להורגן.

ושמעתי להעיר בזה דהנה רש"י כתב ביהושע על הפסוק הנ"ל 'בתמנת סרח. כך שמה, ובמקום אחר (שופטים ב' ט') הוא קורא אותה תמנת חרס, על שם שהעמידו תמונת החמה על קברו (של יהושע) לומר, זה הוא שהעמיד החמה, וכל העובר עליה אומר חבל על זה שעשה דבר גדול כזה ומת', וא"כ קשה שאין לך הספד גדול מזה שכל העובר על יד קברו אומר חבל על זה וכו', וכיצד נתבעו על כך שלא הספידהו כראוי.

ושמעתי מהגאון ר' מיכל זילבר שליט"א שביאר מדוע אי"ז הספד ראוי, וביאר שהספד כראוי היינו שמספידים את הנפטר בדבר שיכולים השומעים ללמוד ממנו לקח לעצמם, וכשהספידו את יהושע שהעמיד את החמה אי"ז דבר שיכולים העוברים ללמוד ממנו שזה דרגה גבוהה מאוד ואין זה שייך להשומעים, אך אם היו מספידים בזה שכתוב על יהושע 'ומשרתו יהושע נער לא ימיש מתוך האוהל', שלכן הוא זכה למדרגתו העצומה, וכמו שביאר בספר באר יוסף את מה שאמרו בגמ' בב"ב דף ע"ה זקנים שבאותו הדור אמרו 'אוי לה לאותה בושא אוי לה לאותה כלימה פני

אבות המומאה דבר זה הוא מן השפלים מאד מעכבים את הלימוד וכדאמרו במדרש והובא בתו' כתובות ק"ד א' עד שאדם מתפלל שיכנסו דברי תורה לתוך גופו יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו וכו' עכ"ל,

[וכמובן שיש לזהר ללמוד את הענין לעצמו שבוודאי יש לשבח את הטרחה וכדו' ולשבח את האשה על המאכלים שטרחה לעשותם בטוב טעם, וסבי הגה"צ ר' צבי קופשיץ זצ"ל הי' אומר כל פעם אחרי הצ'ולנט שכזה צ'ולנט לא הי' מהחתונה], אבל לעצמו לא לעשות עסק מזה, והרבנית העידה שמעולם הוא לא דיבר על אוכל, ושמעתי בעבר מהגה"צ ר' שלמה ברעווה זצ"ל שאמר שבביתו אם מישוהו דיבר על אוכל הי' אביו אומר מספיק שאנו אוכלים את זה צריך גם לדבר ע"ז.

אמנם הי' מקרים יוצאים מהרגיל, כמו ששמעתי מבנו הרד"ג ר' שמואל הלל שליט"א שפעם הביאו לו פרי של שמיטה ואמר שזה מתוק מאוד, והסביר שבירושלמי כתוב שהפירות של שמיטה הם פירות טובים מתוקים יותר, והי' עוד פעם שמעתי שר' שלמה לוינשטיין סיפר ששאל את הרבנית לאמיתית הסיפור והשיבה לחיוב, לבד פעם אחת שנשרף התבשיל ואמר לה שזה הי' נפלא מאוד.

ועוד שמעתי מחתנו הגאון ר' אהרן אוסטרן שליט"א שהי' מזכיר בשבת שובה את דברי הרמב"ם שכתב שצריך לחזור בתשובה לא רק ממעשים רעים כי אם גם ממידות רעות, ואחד מהדברים שמונה הרמב"ם הוא רדיפת המאכלות, ואמר שכנראה שיש אנשים שמחשיבים את זה למשהו שכך כתוב ברמב"ם⁸.

והנה איתא בגמ' בסוכה (דף מ"ה ע"ב) 'ואמר חזקיה א"ר ירמיה משום רשב"י יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה, ואילמלי אליעזר בני עמי מיום שנברא העולם ועד עכשיו, ואילמלי יותם בן עוזיהו עמנו מיום שנברא העולם עד סופו, ורבינו חננאל שם ביאר במה נתייחדו אלו הג' צדיקים שיכולים לפטור את העולם, וכתב שם שהם לא נהנו מן העולם הזה, ושכר מצוותם מושלם, ומבואר שמי שלא נהנה מהעוה"ז כ"כ גדולה מעלתו שיכול לפטור את כל העולם כולו מן הדין.

וזה המעלות שיש ללמוד ברבינו הגדול זצ"ל בבחינת חרוב יוכיח.

ונדבר מענין אמת המים שזה רמז לשיפלות, שכידוע היו אצלו אנשים שצעקו עליו ופגעו בכבודו בצורה נוראה, והוא שתק ולא אמר שום דבר, ולא הפשט שהי' שתקן מטבעו ולכן הוא לא ענה לאלו הפוגעים בו, שכשהי' הדבר נוגע לכבוד התורה של אחרים הי' צועק ומוחה בקול רעש גדול בתקיפות, והיינו שכשהי' רוצה הי' יכול לעשות כך אך מ"מ כשהי' נוגע הדבר לעצמו לא חש לזה כלל והיה כאינו נוגע לו כלל.

⁸ והנה בנפש החיים (שער ג' פ"א) כתב בענין זכות השכל ע"י שבירת התאוות וז"ל 'וי"ל עפ"י מאמרו ז"ל ע"ז הכתוב (מכילתא לגי' רש"י בחומש) שהיו שומעים את הנראה ורואים את הנשמע. ור"ל שכ"כ נתבטלו מהם אז כל כחות הגשמיות ונדחק השגתם מאד, עד שכל מציאות עניני המוחשים הגשמיים שהיו תחלה רואים אותם ראי' חושית עתה נתבטלו אצלם מראותם בחוש ראותם והתבונן בהם כלל, עד שדרך משל אם היה רוצה מי להבינם עניני המוחשים הגשמיים, היה צריך לספר להם להשמיעם לשמע און שישנם במציאות, והענינים הרוחניים שתחלה הי' צריך להבינו ענינם לשמע און, עתה ראוים בחוש ראותם ונפלאות השגתם ע"כ.

ומבואר מדבריו שלל ישראל היו בזמן מתן תורה במדרגה כזו שלא היו צריכים להאמין ברוחניות אלא היו רואים את זה בחוש, ואדרבה היו צריכים להאמין על קיום הענינים הגשמיים, ולא יכלו להאמין שיש גניבה ורציחה רק שהאמינו מהדברות שיש דבר כזה, וזה משום גודל זכות השכל שזכו לראות את כל הרקיעים ואין עוד מלבדו.

והנה לכאן הראיה שהביא ר"א מכותלי בית המדרש היא ראייה ברורה שעיקר מעלתו של הת"ח היא כמידת התמדתו בתורה, שכל מידותיו הטובות ומעלות שלימותו באים מכוח תורתו, ואין צורך להאריך בזה שזה עיקר כבודו ומעלתו של ת"ח, אך צ"ב מה ענין הראיות מחרוב ואמת המים לכאן.

וברד"ל ביאר בזה וכן הוא בקול אליהו להגר"א שכל שלושת הדברים קשורים זב"ז, והיינו שחרוב זהו רמז למידת ההסתפקות שהי' לו לר"א, וכמו שמצינו שהי' לו לר' שמעון בן יוחאי חרוב ואמת המים, שזה מאכל דל ביותר, וכמו שאמרו שבת קול יוצאת ואומרת כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני, וחנינא בני די לו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת, ובספר רוח חיים כתב דמאחר ור' חנינא די לו בקב חרובים לכן העולם ניזון בשביל חנינא בני, וע"ז אמר ר"א שחרוב יוכיח שהשלים את עצמו במידת ההסתפקות שזה תנאי להצלחה בתורה וזה סיבה שיפסקו הלכה כמותו.

ואח"כ הביא ראייה שהלכה כמותו מאמת המים, דהיינו מידת השפלות, וכמו שאמרו מה מים הולכים ממקום גבוה למקום נמוך שתמיד טבע המים להנמיך את עצמם, ולכן אמר ר"א שאמת המים תוכיח שהתנהג במידת השפלות זה סיבה שתיפסק ההלכה כמותו.

והנה הכל שחים על כח ההוראה העצום שהי' לו לרבינו הגדול, שבשאלות קשות וסבוכות מאוד הי' עונה הוראה ברורה וזכה, עד שהשואלים הי' שואלים את עצמם כיצד לא חשבו על התשובה קודם, וכל כך הרבה שנים הוא הורה הוראות לישראל בכל הד' חלקי שו"ע בבהירות עצומה, ומהיכן באה לו המעלה הזו, והתשובה לזה מהג' דברים שהזכרנו מכותלי בית המדרש וממידות ההסתפקות והשפלות.

וכמו שכתוב ברבינו יונה בשער התשובה שכ' בעיקרי התשובה שיש אחד מן העיקרים עיקר התשיעי והוא שבירת התאוות הגשמיות, והיינו שישבור את תאוותו אפי' בדברים המותרים ולא יאכל כי אם לקיום גופו בלבד, וכתב שם בזה"ל 'והנה התאווה הנתונה בלב האדם שורש כל הפעולות, לכן אם יתקן התאוות, תחת אשר כל האברים ישרתו ימשכם השכל וילוו עליו וישרתוהו, יכשרו כל הפעלים, שנאמר; וזך, ישר פעלו', [ונראה לי שמפרש הפסוק "וזך", רוצה לומר, שהוא זך מן התאוות; "ישר פעלו" - כל מעשיו בחזקת מתוקנים וישרים, והוא דבר הלמד מענינו שכתוב אחריו ההפך (שם פסוק י'): נפש רעש אותה רע לא יחון בעיני רעהו]. וכו' כי כאשר ישבר אדם תאוותו גם בדברים המותרים, בזה תצליח הנפש, והמדה **הואת תערב לה, כי ירים השכל ידו וגבר.** והיינו שע"י מידת ההסתפקות זוכים לישרות השכל שהשכל הוא המוביל ומנהיג את האדם לבד, וכך זכה לזה רבינו הגדול להוראה ברורה מזכות השכל שבאה משבירת התאוות.

וקשה ללמוד מהדברים האלו שלכאן אינם שייכים כ"כ למדרגתו, אך מ"מ לאחוז בקצות דרכיו שלא לדרוף אחר התענוגות זה שיין אפי' אצלינו.

ובזכרנו שהייתי נוסע עם להבחל"ח אאמו"ר זצ"ל בבין הזמנים אב לביתו של מרן זצ"ל, והיינו מגיעים לביתו שהי' בית עם הרבה ילדים במקום שבקושי אפשר הי' לקרוא לזה דירה, והוא והרבנית הי' מארח אותנו בצורה כזו נפלאה, וכבר אז וכך נהג במשך ששים שנה ויותר שהוא אכל את אותו מאכל אותו תפריט מידי יום כל יום, עד שהוא הי' צריך לשנות את מאכלו לצורכי בריאות וגם אז המשיך באותו התפריט כל יום בעקביות, וכך היתה כל הנהגתו שלא עשו עסק ודיבור מהמאכלים כלל, וכמו שידוע שסיפרו שדודתי הרבנית כשהיא הגיעה לבני ברק בפעם הראשונה לשבת אמרה לחמותה אחרי השבת שהמאכלים שהיא הכינה היו טעימים ביותר וכדו', ואמרה לה חמותה בעדינות שאצלינו לא מדברים על אוכל, שכך הי' ההנהגה בקוסובה שלא להחשיב ולדבר מזה כלל וכמו שכתב בקובץ אגרות חזו"א חלק א' מכתב כ' וז"ל לזהר מאד מאד מאכלית תענוג ואם בטומאת הגוף יש ראשון לטומאה ויש אב טומאה ויש אבי אבות בטומאת הנפש של מלאוי התאוה באכילת תענוג מתאחד ראשון לטומאה ואב טומאה ואבי

וא"כ אפשר לומר שזה הכוונה בפסוק וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעימה ויט שכמו לסבול, היינו שאם אדם רוצה מנוחת הנפש שיכניע את עצמו, וכן פי' רבינו בחיי ויט שכמו לסבול היינו ויט שמים וירד והוא שמי שמכניע את עצמו יש לו שלווה הנפש בטבע, ויש לו את השראת הנפש הזו, וזה הי' לחם חוקו של רבינו הגדול זצ"ל, ההכנעה והסבלנות ולכן כל תשובה באה מטוהר הנפש והשכינה ששורה עליו, ומכאן ההכנעה והשפלות וההסתפקות מזה באה לו הסייעתא דשמיא המיוחדת.

ואמרו בגמ' נדה (דף ל עמוד ב) כי לי תכרע כל ברכ תשבע כל לשון כי לי תכרע כל ברכ זה יום המיתה שנאמר לפניו יכרעו כל יורדי עפר תשבע כל לשון זה יום הלידה שנאמר נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשו ולא נשבע למרמה ומה היא השבועה שמשביעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע, ע"כ.

ואיתא במדרש תהלים מזמור כב וז"ל ר' יוחנן אמר זרע יעבדנו. אחד צדיקים ואחד רשעים מקבלין פני שכינה, שנאמר לפניו יכרעו כל יורדי עפר ונפשו לא חיה (תהלים כב ל), מפני מה הרשעים מקבלין פני שכינה, אלא הרשעים שמרדו בהקב"ה בשעת מיתתן מראין להם פני שכינה, ואומרים להם בואו וראו פני המלך שהייתם מורדים בו, והוא עתיד ליפרע מכם. ואף הצדיקים בשעת פטירתן מראין להם פני שכינה, ואומרים להם בואו וראו פני המלך שאתם עובדים אותו, שהוא עתיד ליתן שכרם. ר' אלעזר בן שמוע אומר אף הקטנים מקבלין פני שכינה, שנאמר זרע יעבדנו יסופר לה' לדור, ע"כ.

וביאר בכוכבי אור מהו הכריעה שכורעים לפניו יתברך ביום המיתה ואמר שיש ב' מיני כריעות יש כריעה של הודאה ויש כריעה של תחנונים ואיתא ביומא דף לה עמוד ב תנו רבנן עני ועשיר ורשע באין לדין לפני אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה אם אומר עני הייתי וטרוד במזונותי אומרים לו כלום עני הייתי יותר מהלל, עשיר אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה אם אומר עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי אומרים לו כלום עשיר הייתי יותר מרבי אלעזר בן חרסום, רשע אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה אם אומר נאה הייתי וטרוד ביצרי הייתי אומרים לו כלום נאה הייתי מיוסף, נמצא הלל מחייב את העניים רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים יוסף מחייב את הרשעים, ע"כ.

ונמצא שכל אחד מבאי עולם יכול לתרץ עצמו בדין אבל כשבאים לדין ומתחייבים בדין אז כורעים ומודים לד' על הדין יפה דנת ויפה חייבת ומתחננים לד' יתברך שיקל דינו אבל כשבא לדין מי שעבר כל החיים בעבודתו של מקום בשלימות הרי הוא מודה לד' יתברך על שזכה להגיע לשלימות האמיתית וזהו כריעה של הודאה.

ורבינו הגדול שעבר את כל ימי חייו כל הנסיונות הכריעה שלו הוא ההודאה על כל הנסיונות שזכה לעבור ולהגיע לשלימותו בזה וזכה וזיכה את הרבים בתורתו ויראתו בשלימות.

ויש לקחת מזה מוסר לעצמינו ללמוד מדרכיו ולעשות לו ע"י מה שנתחזק הכרת הטוב על כל מה שהוא עשה למען העמדת הדת, לאחוז מעט בקצות דרכיו, ויתקיים בנו במהרה הברכה ומחה ה' אלוקים דמעה מעל כל פנים ונאמר אמן.

כשנתמנה לרב בהלגמן במקום אביו זצ"ל הוא לא רצה את הרבנות שרב צריך להגיב ומרן הקה"י אמר לו שאינו צריך להגיב, וסיפרו שכשקראו לו לעלות לתורה היו קוראים לו בשם רבי ניסים בלא שאר שמותיו, והוא לא הגיב ע"י שום דבר וכך קראו לו זמן ממושך עד שידעו משאר שמותיו, וזה בא מזכות השכל שכשלא הי' צורך לדבר הוא שתק, אך כשהי' הדבר נוגע לעניינים רוחניים הוא דיבר אפי' שלא כטבעו, וכמו שהי' מעשה פעם שאחד מבני המשפחה קיבל הזמנה לשמחה, והי' כתוב שם שזמן התפילה של העליה לתורה הוא במנין שמתפללים בזמן הק"ש של הגר"א, וכשראה זאת רבינו זצ"ל אמר לו אתה לא הולך לשם, וחרה לו הדבר אם יתפלל מאוחר, ובאמת בשכונת רמת אהרון היו שרצו לארגן מנין מסודר בזמן ק"ש של הגר"א, והוא התנגד לזה בכל תוקף, ואע"פ שהי' זה שלא כטבעו, מ"מ בדברים שראה בהם עניינים של עמידה על קיום התורה הי' עומד בהם בכל תוקף.

ושמעתי מתלמיד חכם אחד שבצעירותו שאל לרבינו זצ"ל אם מותר להכניס אסימון עם חוט לתוך טלפון ציבורי כדי שיוכל לטלפן כמה פעמים באותו אסימון ואמר לו לא כדאי ושאלו הבחור מותר או אסור ואמר לו לא כדאי ושאלו כמו שבע פעמים וענה לו אותו הדבר כמו בתחלה בלא שום תערומת כלל.

ונסיים בנקודה נוספת, כתוב בפסוק וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעימה ויט שכמו לסבול, ולכא"פ צ"ב ביאור הפסוק שאם הוא ראה כי המנוחה טובה א"כ מדוע הטה שכמו לסבול, ויש לבאר דהנה כתוב באיכא (פ"ג פל"ג) כי לא עינה מליבו ויגה בני איש, ובתרגום שם תרגם 'ארום מן בגלל דלא עני גבר ית נפשיה ואעדי וזוחה מלביה בגין כן גרם לאסתפקא תבירא בבני אנשא', והיינו בגלל שאדם לא מכניע את עצמו, לכן הקב"ה מביא שבר על בני אדם, כי לא עינה מליבו, כי לא הכניע את עצמו מעצמו, לכן הקב"ה הוצרך לזיווג בני איש' להביא שבר עליו לשבור את גאוותו, וכמו שהגמ' בברכות אומרת טובה מרדות אחת בליבו של אדם יותר ממאה מלקויות.

ובקרינא דאיגרתא למרן בעל הקהלות יעקב זצ"ל ח"א מכתב ס' כתב וז"ל כל אחד יש לו ימי עליות וירידות ובפרט בימי הנעורים ועיקר עבודת השי"ת הוא בזמן הנפילה שאז אינו מוצא פעם וסיפוק ועבודתו בצער ובמתחיות, ואחז"ל יפה אחד בצער ממאה שלא בצער ואילו הנפילות התכופות היה גרוע יותר כי בזמן ההצלחה והרחבת הדעת הגאוה מתחזקת ורואה את עצמו לעילא ולעילא והגאוה היא אבי אבות הטומאה דתיכף משמתגאה מסתלקת ממנו השכינה כמשאחז"ל שאמר הקב"ה אין אני והוא יכולים לדור יחד ע"י פ"א דסוטה ומכיון שהשכינה מסתלקת ממנו שוב הוא פרוץ לכל פגעים ברוחניות וגם בגשמיות וע"י הנפילות נשבר רוחו בקרבו ותיכף משוננע שורה עליו אור השי"ת לעזרו שיהא יכול להחזיק מעמד ולחזור לכמות שהיה וביתר שאת וסוף סוף ישאר מבני עלי' הגדולים וקצרת בכ"ז והדברים ידועים במפרים הק' וגם מתוך הנסיון, עכ"ל, והוא כמו שנתבאר שתכלית הנפילה והשברון הוא כדי להכניע האדם לפני בוראו ולכן מי שנכנע אין צריך לנפילות כלל.

وهוא מה שאמרו בגמ' ברכות דף ס"ג אמר רבי שמואל בר נחמני מאי דכתיב (משלי ל') אם נבלת בהתנשא ואם זמות יד לפה בל המנבל עצמו על דברי תורה סופו להתנשא ואם זמם יד לפה, וכן להיפך אמרו בירושלמי יכמות פרק מצוות חליצה אם נבלת בהתנשא שמי שמתנשא סופו מתנבל, אבל המנבל עצמו על דברי תורה סופו להתנשא.

לע"נ
מרת לאה ב"ר אברהם משה זצ"ל
נלב"ע בחג השבועות
תשע"ו

לע"נ
הרה"ג ר' מנחם מנדל ב"ר טוביה זצ"ל
נלב"ע ט' כסליו
תשע"ט